

УДК 336.71(477):355.01
DOI: <https://doi.org/10.32782/business-navigator.71-9>

Ситник Н.С.

доктор економічних наук,
професор кафедри фінансового менеджменту
Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7666-5477>

Болюх Д.А.

магістр
Львівський національний університет імені Івана Франка

Sytnyk Nataliia

Doctor of Economics Sciences,
Professor of the Department of Financial Management
Ivan Franko National University of Lviv

Boliukh Diana

Master
Ivan Franko National University of Lviv

РОЗВИТОК БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ ЯК КЛЮЧОВОЇ ЛАНКИ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ситник Н.С., Болюх Д.А. Розвиток банківського сектору як ключової ланки фінансової системи в умовах воєнного стану. У статті представлено результати дослідження тенденцій розвитку банківської системи України як важливої ланки фінансової системи, в умовах повномасштабної війни. Відображено зміни та нововведення у функціонуванні банківського сектору в період воєнного стану. Проаналізовано зміну кількості банківських установ, динаміку обсягів кредитів наданих вітчизняними банками іншим суб'єктам економіки та обсяги залучених ресурсів банківськими установами України. Проаналізовано обсяги доходів, витрат та чистого прибутку в цілому по банківській системі. Досліджено показники рентабельності активів та капіталу банків України. Відображено зміни в діяльності банківських установ після повномасштабного вторгнення росії в Україну. Охарактеризовано перспективи розвитку банківської системи України в умовах війни.

Ключові слова: банківська система, воєнний стан, Національний банк України, кредити, залучені ресурси, показники рентабельності.

Sytnyk Nataliia, Boliukh Diana. Development of the banking sector as a key link of the financial system under martial law. The article is devoted to the study of performance indicators of Ukrainian banking institutions under martial law. The banking sector is a key link that ensures the development of the financial system. Therefore, it is important to summarise the current trends in the functioning of the banking system during martial law. The banking industry has faced many challenges, but is still functioning thanks to prompt decisions taken by the National Bank of Ukraine and the authorities. The article examines the new rules and legislative changes to the activities of banks adopted by the NBU after the introduction of martial law. In particular, the discount rate was increased (up to 25%) as one of the most important monetary instruments used by the NBU in implementing its monetary policy. The dynamics of changes in Ukrainian banking institutions is presented. The article monitors lending by domestic banks to other economic entities and the volume of additional resources attracted by banking institutions of Ukraine. It is concluded that despite active military operations and an unstable macroeconomic situation, lending to business entities tends to grow, but there is a slight slowdown in lending to households. Deposits from both households and the corporate sector are also growing. This demonstrates the confidence of businesses and households in the banking system, despite the difficult economic situation in Ukraine. The article identifies a problem in the active operations of domestic banks, in terms of the share of non-performing loans, with a deterioration in the value of this indicator. The author analyses the volumes of income and expenses, which tend to grow. During the war, the profit of Ukrainian banks decreased by 3 times compared to the previous year. The indicators of profitability on assets (ROA) and capital (ROE) of Ukrainian banks were studied. Currently, there is a decrease in their value, which is not positive. The reason for the decline in bank profitability was the increase in provisioning due to the incurred and expected losses as a result of the war. Further prospects for the development of the domestic banking sector in the context of war are outlined.

Key words: banking system, martial law, National Bank of Ukraine, credits, attracted resources, indicators of profitability.

Постановка проблеми. Банківська система відіграє ключову роль в економічній системі країни.

Без розвинутої банківської системи неможливо досягти розвитку національної економіки на високому рівні. Завдяки банківській сектору здійснюються розрахунки суб'єкти господарювання та фізичні особи. Всі сфери економіки потребують ефективно функціональної банківської системи, адже вона створює умови для розширеного відтворення економіки і регулює рух грошових коштів.

Українська банківська система зіткнулася з серйозними викликами через початок повномасштабної війни росії проти нашої держави. Військові дії, нестабільна економічна ситуація, падіння ВВП, зростання рівня інфляції – ці чинники внесли зміни в діяльність банківських установ України та негативно вплинули на їх стабільність загалом. Тому, питання аналізу сучасних тенденцій розвитку банківської системи та визначення її перспектив є актуальними у сучасних умовах та потребують подальших досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості функціонування банківської системи та тенденції розвитку досліджуються вітчизняними та зарубіжними вченими. У вивчення цієї теми внесли свій внесок такі українські вчені, як: Т. О. Харченко, В. В. Коваленко, М. Л. Швайко, Н. В. Гребенюк, О. В. Собкевич, Г. М. Чепелюк, О. І. Барановський, В. В. Нікуліна. Серед зарубіжних вчених, які присвячують свої праці вивченню банківського сектору можна виділити: К. Перейра Педро, Ж. Ж. С. Рамальо, Дж. В. да Сільва, М. Саммер, Х. Елсінгера.

Постановка завдання дослідження. Метою статті є дослідження сучасних тенденцій розвитку банківської системи України в умовах війни та визначення її перспектив розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Банківська система є важливою складовою економіки будь-якої країни. Адже, бере участь у забезпеченні здійснення платежів і розрахунків, в управлінні інвестиціями і кредитними операціями, що дозволяє банківським установам накопичувати заощадження усіх суб'єктів фінансового ринку. Банківська система розвивається, змінюється і адаптується до тієї фінансово-економічної ситуації, яка склалася в державі. Після початку повномасштабної війни та введення воєнного стану склалася кризова ситуація в різних сферах нашої економіки, зокрема і у банківській системі.

Для того, щоб зберегти її надійність та стабільність функціонування, Правління Національного банку України прийняло постанову «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» № 18 від 24.02.2022 року, яка визначає основні зміни та правила роботи банківських установ в умовах війни і встановлює певні обмеження щодо зняття готівки, видачі готівкових коштів в іноземній валюті та діяльності на валютному ринку. Зміни, які передбачені, щодо зняття готівки передбачають заборону видачі в Україні готівкових коштів в гривнях або в іноземній валюті з рахунку клієнта в національній валюті або в іноземній валюті в обсязі, що перевищує 100 тис грн у день. Проте є певні винятки: це правило не поширюється на зняття коштів з метою виплати заробітної плати чи соціальних виплат в національній валюті, або ж зняття готівкових коштів в іноземній валюті з

рахунків підприємств та установ, що забезпечують виконання мобілізаційних планів тощо. Щодо безготівкових розрахунків, то жодних заборон чи обмежень НБУ не встановлював. Також постанова передбачає ряд інших змін у банківській системі країни [1].

Також Національний банк здійснив інші кроки, щоб підтримати банківський сектор під час війни, зокрема не застосовуються заходи впливу за порушення нормативів капіталу, ліквідності, кредитного ризику, лімітів відкритої валютної позиції і строків подання статистичної звітності.

Здійснюючи грошово-кредитну політику, особливо в період, коли економічна ситуація в країні є нестабільною та важкою, НБУ застосовує один із монетарних інструментів – облікову ставку. За допомогою цього інструменту НБУ контролює та встановлює для банків, орієнтир щодо вартості залучених та розміщених грошових ресурсів. Зміна облікової ставки починаючи з 2014 року дотепер представлена на рис. 1.

З рис. 1 видно, що облікова ставка за аналізований період змінювалася по декілька разів на рік, відповідно до економічної ситуації, яка складалася. Впродовж 2015–2016 років, облікова ставка зростала і в 2015 році була на рівні 30%, що було пов'язано з початком російської агресії 2014 року. Вже тоді НБУ проводив жорстку грошово-кредитну політику, з метою стабілізації макрофінансової ситуації в країні. Варто зазначити, що повномасштабне вторгнення росії у лютому 2022 року, вкрай негативно позначилося на фінансово-економічній ситуації країни. Так, у червні 2022 року Національним банком України було прийнято рішення підвищити облікову ставку до 25%. Цей рішучий крок здійснено з метою захисту доходів та заощаджень громадян, зниження тиску на валютному ринку і посилення спроможності НБУ щодо підтримки курсової стабільності та стримування інфляції під час війни.

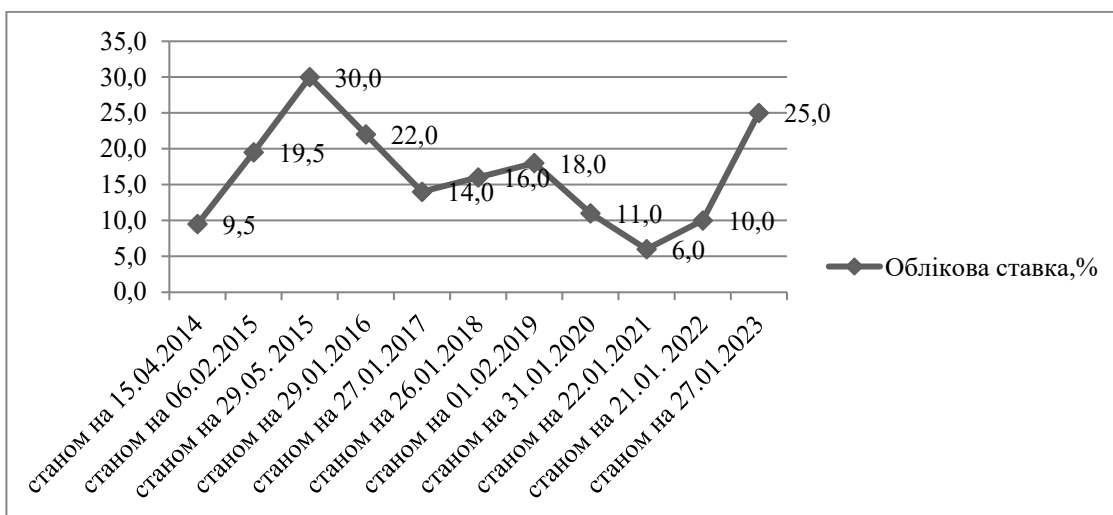
Завдяки прийняттю управлінським рішенням та внесеним змінам до законодавства, банківська система продовжує функціонувати навіть попри війну. Тому нами розглянуто та проаналізовано сучасні тенденції розвитку банківської системи та діяльності банківських установ України.

За офіційними даними НБУ на початок 2023 року в Україні зареєстровано 67 банків. За останні 5 років загальна кількість банківських установ зменшилася до 10 (рис. 2).

З рисунку 2 видно, що за 2022 рік було ліквідовано чотири банки. Рішення про ліквідацію двох із них (АТ «МР Банк», ПАТ «Промінвестбанк») Національний банк України прийняв одразу ж після початку повномасштабного вторгнення росії в Україну, так як ці банки є дочірніми структурами російських державних банків та мають російський капітал. Інші два банки – АТ «Банк Січ» та АТ «Мегабанк» ліквідовані через їх неплатоспроможність [4].

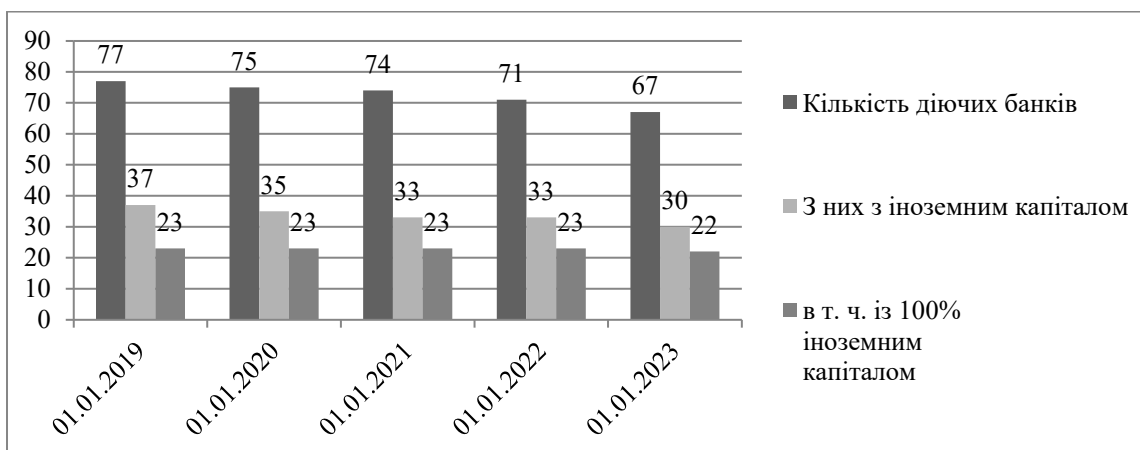
Однією з найважливіших активних банківських операцій є кредитування, яке відіграє значну роль в процесах фінансування розвитку ринкової економіки. Найбільші обсяги кредитів банківські установи України надають суб'єктам господарювання та фізичним особам (рис. 3).

З рисунку видно, що частка кредитів для суб'єктів господарювання від загальної суми наданих бан-

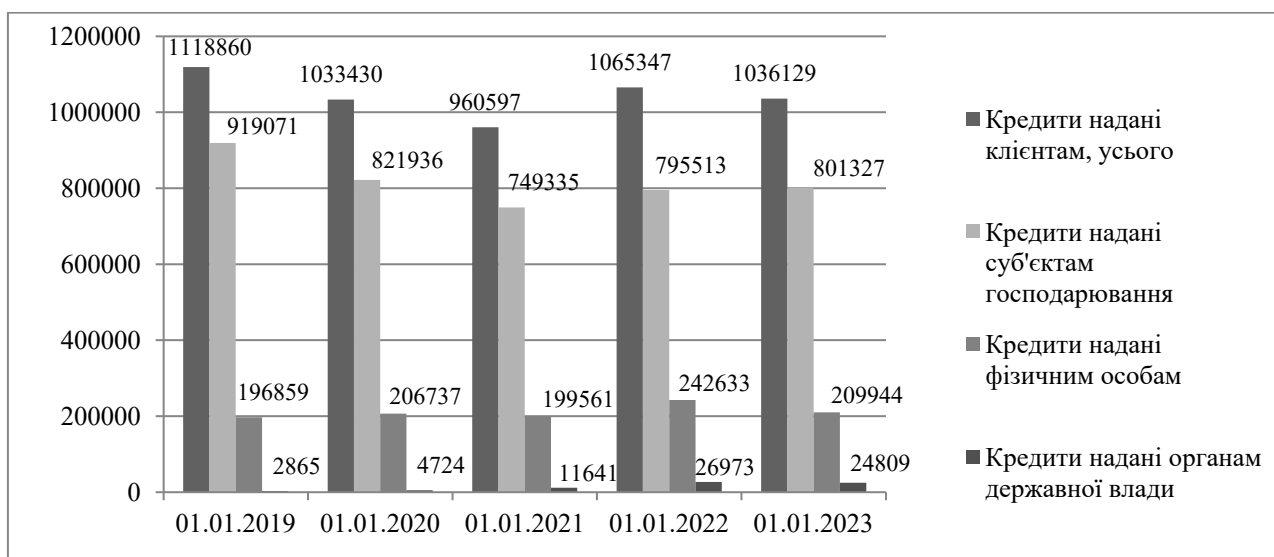
Рис. 1. Зміна облікової ставки з 2014 року по теперішній час, %

Джерело: складено авторами на основі [2]

Рис. 2. Динаміка зміни банківських установ України з 2019 до початку 2023 року

Джерело: складено авторами на основі [3]

Рис. 3. Обсяги кредитів, наданих банками України, млн грн

Джерело: складено авторами на основі [3]

ківськими установами в середньому складає більше 70%, а частка кредитування фізичних осіб – понад 20%. Обсяги кредитування органів державної влади впродовж аналізованого періоду зростають і на початок 2023 року складають 24 809 млн грн. Також внаслідок війни у 2022 році спостерігається незначне уповільнення кредитування населення. Обсяги кредитування суб'єктів господарювання навпаки збільшилися порівнюючи з періодом до повномасштабного вторгнення, і банки очікують, що попит на короткострокові та гривневі кредити для бізнесу і далі буде зростати.

Кредитні операції банку є найбільш доходними, але водночас й найбільш ризиковими. Аналіз сучасного розвитку банківської системи України свідчить про зростання обсягів кредитування. Проте збільшується частка проблемної заборгованості за кредитами. У вітчизняній практиці до непрацюючих кредитів відносять сумнівні та безнадійні кредити. Фактично до проблемних кредитів відносять усю суму прострочених платежів за кредитом. [5]

На початок 2022 року частка непрацюючих кредитів (NPL) в Україні становила 27,2%, а станом на початок 2023 року зросла і склала 38,1% (рис. 4).

Варто зазначити, що повномасштабне військове вторгнення росії в Україну переломило сталу тенденцію поступового скорочення частки непрацюючих кредитів в українських банках. Погіршення платоспроможності позичальників, руйнування заставного майна, зниження їх доходів – це ті наслідки війни, які погіршують якість кредитного портфелю комерційних банків і є причиною збільшення відрахування у резерв-

ний фонд. За оцінками НБУ потенційні втрати кредитного портфеля можуть сягнути 30% внаслідок війни та економічної кризи.

Друга група операцій – є пасивні операції, що пов'язані із формуванням банківських ресурсів. До цих операцій належить залучення коштів суб'єктів господарювання та вкладів населення, строкові вклади інших банків та кредити отримані від інших банків. Проаналізуємо залучення ресурсів банківськими установами України (табл. 1).

Загалом, обсяги зобов'язань банків зростають і на початок 2023 року складають 2 135 043 млн грн, що на 337 325 млн грн більше ніж на початок 2022 року. Залучення коштів на строкові вклади від інших банків та отримання кредитів значно зменшилося впродовж 2022 року. Найбільшу питому вагу серед залучених коштів вітчизняними банками займають кошти фізичних осіб – в середньому 40% від усього обсягу зобов'язань. Така тенденція пояснюється тим, що для фізичних осіб саме депозити є найкращим способом інвестування тимчасово вільних коштів. Проте на початок 2022 року було більше залучено коштів суб'єктів господарювання, ніж фізичних осіб.

Починаючи з кінця лютого 2022 року, почався період нестабільної макрофінансової ситуації, що позначилося і на залученні коштів банківськими установами. За даними НБУ ліквідність банківської системи зростала завдяки припливу коштів клієнтів, а саме строкових вкладів у гривнях. Підвищення облікової ставки НБУ до 25% стимулювало банки піднімати свої ставки закладами як фізичних осіб, так і бізнесу. Це сприяло додатковому залученню коштів. Станом

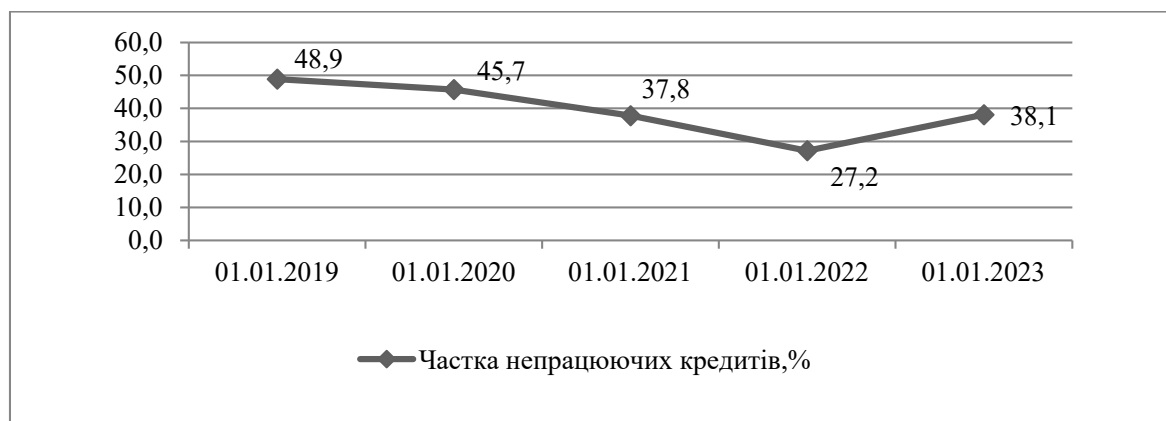

Рис. 4. Динаміка частки непрацюючих кредитів в обсязі кредитного портфеля банків України, %
Джерело: складено авторами на основі [3]

Таблиця 1

Обсяги залучених коштів банками України, млн грн

Рік	01.01.2019	01.01.2020	01.01.2021	01.01.2022	01.01.2023
Зобов'язання банків	1204743	1293377	1613381	1797718	2135043
Строкові вклади (депозити) інших банків та кредити, що отримані від інших банків	42178	23912	24235	24948	6457
Кошти суб'єктів господарювання	406367	498157	646491	758434	889526
Кошти фізичних осіб (з ощадними (депозитними) сертифікатами)	508457	552115	681892	726898	933553

Джерело: складено авторами на основі [3]

на кінець 2022 року кошти клієнтів (суб'єктів господарювання та фізичних осіб) домінують у зобов'язаннях банків і їх частка становить більше 85%.

Аналізуючи стан банківської системи України одним з головних показників функціонування банків є фінансовий результат від діяльності, що характеризує їх фінансову надійність, стійкість та покращення надання послуг. Інформація щодо надходження доходу та витрат банківських установ України наведена у таблиці 2.

Аналіз таблиці 2 дає змогу констатувати, доходи та витрати українських банків в період 2018–2022 років зростають. Через війну прибуток українських банків знизився більше ніж у 3 рази за 2022 рік порівняно з 2021 роком, і українські банки отримали 24 716 млн грн чистого прибутку проти 77 376 млн грн роком раніше. Загалом, банківська система завершила 2022 рік з прибутком, що є великим досягненням. Станом на початок 2023 року із 67 платоспроможних банків 46 були прибутковими та отримали чистий прибуток і п'ять найприбутковіших банків сформували 89% усього прибутку.

Іншими важливими показниками діяльності банку є рентабельність активів (ROA) і рентабельність капіталу (ROE). ROA – це фінансовий коефіцієнт, що характеризує ефективність використання всіх активів комерційного банку для генерації його прибутку [5, с. 453]. Оптимальне значення коефіцієнту рентабельності активів має складати більше 1%. Позитивна динаміка цього коефіцієнта характеризує те, що зростає ефективність використання активів банку. ROE – фінансовий коефіцієнт, що характеризує ефективність використання власного капіталу. Показує, яка норма прибутку припадає на вкладений власний капітал [5, с. 455]. Оптимальне значення цього коефіцієнту має становити не менше 15%, тоді вважається, що банк ефективно працює.

Зазначені показники рентабельності в цілому по банківській системі нашої країни відображені в таблиці 3.

Аналізуючи наведені дані, можна зробити висновок, що показник рентабельності активів банківського

сектору впродовж досліджуваного періоду набув оптимального значення, проте станом на початок 2023 року його значення зменшилося на 2,91% порівняно з початком 2022 року. Аналогічна тенденція є із показником рентабельності капіталу. На початок 2020–2022 років значення цього коефіцієнту становило більше 15%, що є позитивним результатом. Проте впродовж 2022 року, значення ROE зменшилося і на початок 2023 склало 10,91% порівняно з 35,08% рік тому, що не є оптимальним. Головним фактором зниження прибутковості стало істотне зростання відрахувань у резерви від понесення збитків внаслідок війни [6; 7].

Питання стабільності та надійності банківських установ, підвищення якості банківського менеджменту є важливим елементом забезпечення фінансової безпеки як держави, так і банків зокрема [8, с. 199]. За макроекономічним прогнозом НБУ суттєве зниження ризиків буде із початку 2024 року, що позитивно позначиться на банківському секторі країни. Облікова ставка зберігатиметься на рівні 25% щонайменше до кінця першого кварталу 2024 року [6].

Отже, в результаті проведеного нами дослідження можна виділити такі зміни у банківській системі України на сучасному етапі її функціонування:

- внаслідок повномасштабної війни розроблено та вжито ряд законодавчих змін у банківському секторі країни;
- підвищено Національним банком України облікову ставку до 25%;
- зменшено кількість банків через їх неплатоспроможність;
- збільшено кількість активних операцій банків України по кредитах наданих суб'єктам господарювання та фізичним особам;
- проведені заходи Національним банком України, щодо посилення стійкості та збільшення прибутковості установ банківського сектору.

Виходячи з вищезазначеного, можна виділити такі перспективи розвитку банківської системи в умовах війни:

1. Розроблення концепції, методології та технічних засобів щодо діагностики, оцінки стійкості банківської системи і банків в умовах війни.

Таблиця 2

Доходи та витрати банківських установ України за 2018–2022 рр., млн грн

Рік	2018	2019	2020	2021	2022
Доходи	204554	243102	250171	273863	357388
Витрати	182215	184746	210445	196488	332673
Чистий прибуток(збиток)	22339	58356	39727	77376	24716

Джерело: складено авторами на основі [3]

Таблиця 3

Показники рентабельності активів (ROA) і рентабельності капіталу (ROE) банків України

Роки	Рентабельність активів банків України (ROA), %	Рентабельність капіталу банків України (ROE), %
01.01.2019	1,69	14,67
01.01.2020	4,26	33,45
01.01.2021	2,44	19,22
01.01.2022	4,09	35,08
01.01.2023	1,18	10,91

Джерело: складено авторами на основі [3]

2. Реформа корпоративного управління – один із пріоритетів, оскільки тема корпоративного управління завжди була присутня в діалогах з усіма зовнішніми партнерами, міжнародними фінансовими організаціями.

3. Зростання ставок на депозитами, зокрема строковими. Важливо, щоб населення більше своїх грошових ресурсів зберігало в банках на умовах строкових вкладів, тому що українська економіка має колосальний профіцит ліквідності, спричинений фінансуванням бюджету війни.

4. Реалізація закону, який дозволяє націоналізацію системно важливих банків в умовах війни, а саме прийняття рішення про націоналізацію Sense Bank (колишній Альфа-Банк), тому що його кінцевими власниками є громадяни російської федерації.

5. Розпочати процес стратегічного планування в умовах війни, що стане ефективним важелем управління банківським сектором країни.

Висновки. Отже, через активні бойові дії та агресію росії, банківський сектор країни переживає дуже складні часи. Тому Національний банк України швидко відреагував на проблеми, які виникли та розробив необхідні заходи, щоб допомогти банківській системі та економіці загалом адаптуватися до нестабільної ситуації. Розроблені нормативно-правові акти сприяють стабілізації функціонування банківської системи під час війни та визначають певні обмеження та заборони у її діяльності. Завдяки новим регуляторним актам, Національний банк та система в цілому не зазнала серйозних негативних змін і є певною мірою стабільною до теперішнього часу.

Список використаних джерел:

1. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану : постанова Правління Національного Банку України від 24.02.2022 р. № 18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text>.
2. Облікова ставка НБУ. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/monetary/archive-rish> (дата звернення: 23.03.2023).
3. Дані наглядової статистики. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#3> (дата звернення: 25.03.2023).
4. Офіційні повідомлення Національного банку України. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/ofitsiyni-povidomlennya-vid-natsionalnogo-banku-onovlyuyetsya>.
5. Ситник Н. С., Стасишин А. В., Блашук-Девяткіна Н. З., Петик Л. О. Банківська система: навчальний посібник / за заг. ред. Н. С. Ситник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 580 с
6. Інтерв'ю Голови НБУ Андрія Пишного про співпрацю з МВФ, оцінку стійкості банківської системи, макроекономічні прогнози та монетарну політику. URL: https://lb.ua/economics/2023/02/09/545347_golova_nbu_andriy_pishniy_dosvid.html.
7. Огляд банківського сектору. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/banki-v-umovah-trivaloyi-viyni-zberegli-doviru-kliyentiv-visoku-operatsiynu-efektivnist-ta-pributkovist--oglyad-bankivskogo-sektoru>.
8. Ситник Н. С., Башко Л. М. Фінансова безпека банків як передумова стабільного розвитку банківської діяльності України. *Бізнес-навігатор*. 2018. № 6 (49). С. 198–202.

References:

1. On the operation of the banking system during the introduction of martial law: resolution of the Board of the National Bank of Ukraine dated February 24, 2022 № 18. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text> (accessed 20 March 2023).
2. National Bank of Ukraine. Bank discount. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/monetary/archive-rish> (accessed 23 March 2023).
3. National Bank of Ukraine. Official site. Data from supervisory statistics. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#3> (accessed 25 March 2023).
4. National Bank of Ukraine. Official notices of the National Bank of Ukraine. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/ofitsiyni-povidomlennya-vid-natsionalnogo-banku-onovlyuyetsya> (accessed 27 March 2023).
5. Sytnyk N. S., Stasyshyn A. V., Blashuk-Devjatkina N. Z., Petyk L. O. (2020) Bankivsjka systema: navchalnyj posibnyk / za zagh. red. N. S. Sytnyk. Lviv : LNU imeni Ivana Franka. 580 p. (accessed 25 March 2023).
6. Interview of NBU Chairman Andriy Pyshny about cooperation with the IMF, assessment of the stability of the banking system, macroeconomic forecasts and monetary policy. Available at: https://lb.ua/economics/2023/02/09/545347_golova_nbu_andriy_pishniy_dosvid.html (accessed 22 March 2023).
7. National Bank of Ukraine. Official site. Overview of the banking sector. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/banki-v-umovah-trivaloyi-viyni-zberegli-doviru-kliyentiv-visoku-operatsiynu-efektivnist-ta-pributkovist--oglyad-bankivskogo-sektoru> (accessed 29 March 2023).
8. N. S. Sytnyk, L. M. Bashko (2018) Finansova bezpeka bankiv jak peredumova stabilnogho rozvytku bankivskojki dijalnosti Ukrajinj [Financial security of banks as a prerequisite for the stable development of banking activity in Ukraine]. *Biznes-navigator*, № 6(49), pp. 198–202 (accessed 26 March 2023).